DE ALTA VIA DEL GRANITO BOVEN VALSUGANA

HET GRANIET VAN

In de warme namiddag van de laatste dag van augustus slenter ik door de hoofdstraat van Levico Terme in Italië. Dit was ooit het kuuroord voor de adel van het Habsburgse Rijk. Nu is het een toeristisch stadje aan het gelijknamige meer in de Valsuganavallei, op ongeveer twintig kilometer van Trento. Ook de inwoners van Levico genieten van de aangename nazomer. Maar ik blijf niet in de stad. Ik trek de bergen in, tussen de grijze granieten pieken van de Lagorai.

TEKST & FOTO'S MARICA VAN DER MEER

De imposante massa van de Cima d'Asta wordt versterkt door de weerkaatsing in het gelijknamige bergmeer. Met 2847 meter is dit de hoogste top van het vijftig kilometer lange Lagoraigebergte.

DE LAGORAI

Vanochtend om acht uur word ik opgehaald door een gids van het plaatselijke bureau voor toerisme om een deel van de *Alta Via del Granito* te gaan lopen in het hooggebergte van de Lagoraiketen. Danilo arriveert stipt op tijd. Hij woont in de buurt van Trento in een klein dorp op het platteland, precies tussen de Brenta Dolomieten en het Lagoraigebergte in, en dat is in zijn auto ook te ruiken. Hij werkt deeltijds als leraar Italiaans en geschiedenis, in de zomer kan hij zich uitleven als gids. Geen slechte combinatie, vooral omdat men in Italië een zomervakantie heeft die drie maanden duurt. Samen rijden we over de SS47 richting Venetië. Na vijftien minuten verlaten we de hoofdweg in de buurt van Strigno en rijden via Bieno richting de vallei van Tesino. In Pieve Tesino is het goed oplettten voor de kleine bordjes die Val Malene en Cima d'Asta aangeven. Daar willen we heen, om een driedaagse trekking langs de *Alta Via del Granito* te lopen.

We laten de auto achter bij de Malga Sorgazza op 1450 meter hoogte. Via een klein stuwmeer lopen we de eerste kilometers over een smalle gravelweg. De weg loopt naar de materiaallift, die de Rifugio Ottone Brentari bevoorraadt, niet ver van de 2847 meter hoge Cima d'Asta gelegen. Vers voedsel gaat er mee omhoog en het afval komt weer naar beneden.

Na het passeren van de lift loopt een smal pad verder de berg op. Via kleine houten bruggetjes steken we vele kleine bergbeekjes over. "Het grote verschil met de Dolomieten is dat er hier overal water is en dus is het hier veel groener", oppert Danilo, die duidelijk trots is op het Lagoraigebergte. "Bovendien zijn de Dolomieten kalksteen en hebben we hier te maken met het veel hardere graniet."

De boomgrens ligt op ongeveer 2000 meter en daarboven zie ik de prachtige granieten pieken verschijnen. Wij lopen gelukkig niet tussen de bomen, maar over een steile, met hoog gras en bloemen begroeide alpenweide. En hebben zowel uitzicht op het graniet als de gehele Tesinovallei. Het pad is behoorlijk steil en ik ben blij dat Danilo mij vanochtend een van zijn wandelstokken aanbood.

Terwijl ik gestaag omhoog loop dwalen mijn gedachten af naar de afgelopen dagen. Om wat in te lopen ben ik op mijn eerste dag in Levico naar de Pizzo di Levico gelopen, een spitsige rots die boven het stadje uittorent. Boven op deze berg staat een oud fort uit de Eerste Wereldoorlog. Er is zwaar gevochten in de Valsuganavallei, want in het gebied ten

noorden van de vallei zaten de Oostenrijkers en alles ten zuiden behoorde tot Italië. Door Valsugana liep de frontlijn, vandaar dat er nog veel oude forten uit die tijd te vinden zijn in dit gebied. Die forten werden natuurlijk op strategische uitzichtpunten gebouwd en vanaf de Pizzo di Levico zag ik zelfs de toppen van de Brenta Dolomieten.

Dialect

Ik heb het graniet van de Lagorai bereikt. Het pad wordt alsmaar steiler, we klauteren nu over het gladde, door erosie geslepen graniet. Zelfs een wandelstok is hier niet voldoende, ik gebruik zo af en toe mijn armen en benen. Boven ons is de hut al te zien.

Gisteren liep ik met een groep wandelaars naar de 1995 meter hoge Dosso di Costalta. De tocht begon op de Passo del Redebus in Valle dei Mocheni, een vallei waar de meeste bewoners nog een oud Duits dialect spreken. Tot de Eerste Wereldoorlog behoorde dit gebied namelijk tot het Oostenrijks-Hongaarse Rijk. De *bersntoler sproch* is bewaard gebleven, wordt nog altijd onderwezen op de scholen in de vallei en wordt hier het *Bersntol* genoemd. De groep nam deel aan een georganiseerde wandeling van het bureau voor toerisme.

Theo uit de omgeving van Arnhem had een chalet gehuurd aan het meer van Levico. Vorig jaar ging hij samen met zijn zoon naar Marokko, waar ze in de Hoge Atlas een berg beklommen. Sindsdien heeft hij het bergwandelen ontdekt, maar zijn vrouw bleef liever beneden. Ook Liesbeth uit Amersfoort had haar vriendin op de camping gelaten. Zij waren in twee dagen vanuit Nederland met de caravan naar Valsugana gereden. Met de groep genoten we van de lunch onder het grote kruis op de top van de Dosso. Het zicht reikte tot ver voorbij Trento.

Lunch, dat is het. Van het zware klimmen heb ik zo langzamerhand honger gekregen. We hebben de hut op 2476 meter bijna bereikt. In drieënhalf uur lopen we meer dan duizend meter omhoog. Op de pas verschijnt een klein bergmeer met daarachter de 2847 meter hoge Cima d'Asta. Het is windstil, de granieten pieken worden weerspiegeld in het gladde water. Op het moment dat een paar dunne wolkenflarden de toppen half omringen, wordt de sfeer bijzonder. Een paar zonnestralen bereiken nog altijd de rots en samen met het water, de wolken en de weerkaatsing is het effect ronduit mysterieus.

Het is feest in de Rifugio Ottone Brentari. De hut bestaat honderd jaar. Het begon hier ooit met een kleine hut, maar tegenwoordig heeft

ADOPTEER EEN KOE!

Vanaf vandaag kun je je droom om een koe te adopteren verwezenlijken en zelfs de kaas eten die van haar melk op de bergboerderij is gemaakt!

Adotta una mucca (Adopteer een koe) is een geestig initiatief van de regionale toeristische dienst.

Het is ontstaan vanuit het idee om natuurminnende bezoekers in contact te brengen met de ongerepte natuur van deze bergen en ze te leren hoe kaas naar oude wijze wordt gemaakt. Zo beleeft men wat het is om op een bergboerderij te leven en koeien te weiden.

Wie een koe heeft geadopteerd, 'koopt' automatisch het recht op huisgemaakte producten van de boerderij met als enige voorwaarde dat men zijn koe persoonlijk gaat bezoeken!

Naast dit project spant de toeristische dienst Valsugana Lagorai zich al jaren in om lokale producten direct van de producent bij de consument te brengen. Ook plaatselijke restaurants nemen deze waren af en zorgen voor afzet. Het bredere programma *Strada del vino e sapori di Trento e Valsugana* (Route van de wijn en smaak) werkt hieraan mee door producenten uit de vallei te selecteren voor deze gastronomische ontdekkingsreis. Meer informatie over de adoptie (van een koe) en over de deelnemende boerderijen is op te vragen via de lokale VVV (zie *Bergwijzer*).

↑ De pittige klim naar de Cima d'Asta, de hoogste top van het Lagoraigebergte.

← Vanuit het oude fort op de Pizzo di Levico heeft men een weids uitzicht over Valsugana.

het gebouw achtenvijftig bedden. De beheerders blijven de hele zomer op de berg. In de winter zijn ze er alleen in het weekeinde. Op de benedenverdieping worden de ramen dan afgesloten met een houten luik. De ingang van de hut bevindt zich dan op de eerste verdieping, zodat ze niet alsmaar sneeuw hoeven te schuiven. In de winter is het wandelen op sneeuwschoenen in de streek erg populair.

Driedaagse

Deze rifugio is de eerste etappeplaats van de driedaagse tocht die de *Alta Via del Granito* is. Vanaf de hut is het nog anderhalf uur lopen naar de top van de Cima d'Asta, de hoogste berg in de Lagorai. De tweede dag blijft men in het hooggebergte en loopt de route over een bergkam op ongeveer 2300 meter en langs kleine bergmeertjes, een schitterend traject van wel zes uur. Uiteindelijk daalt men af naar Malga Caldenave waar de Rifugio Claudio e Renzo staat (1792 m) voor de tweede overnachting. Op de derde dag gaat de route over een 2219 meter hoge pas, over de top van de Cimon Rava (2436 m) en langs het meer van Costa Brunella terug naar Malga Sorgazza. Een route ver weg van de bewoonde wereld, over het graniet van de Lagorai. Terwijl Valsugana allang bekend is bij de vakantieganger die voor de combinatie van zon en natuur naar Italië trekt, ontmoet ik op deze oude granietweg alleen maar Italianen. In de vallei zijn de gele nummerborden een bekende verschijning maar hier in het gebergte hoor je geen Nederlands. Er valt nog veel te ontdekken in de Lagorai.

Bergwijzer

Valsugana is een brede vallei net ten zuiden van de Dolomieten in de Italiaanse provincie Zuid-Tirol. De oevers van de meren van Caldonazzo en Levico zijn populaire vakantiebestemmingen en de streek heeft ook in historisch opzicht veel te bieden. De Romeinse Via Claudia Augusta loopt door de streek en verbond de Adriatische kuststreek met Beieren. De vijftig kilometer lange Lagoraiketen bevindt zich ten noordoosten van het stadje Levico Terme. In dit gebergte werkten mijnwerkers uit Duitsland die in opdracht van de prins-bisschop van Trento fluoriet, kwarts en zilver uit de bergen haalden. Tijdens de Eerste Wereldoorlog liep hier de frontlijn. Talrijke resten van verdedigingswerken over de hele bergketen zijn hiervan het bewijs.

Vervoer

Valsugana en de dorpen in het Lagoraigebergte zijn te bereiken via Innsbruck, over de Brennerautosnelweg, Bolzano en Trento. Bij afslag Trento Nord de SS47 naar Padova nemen: dit is de hoofdweg door de Valsuganavallei. Vanaf Trento zijn er regelmatige busdiensten naar de plaatsen in de vallei.

Meer informatie

Dienst voor toerisme van Valsugana Lagorai: Villa Sissi Loc. Parco, I- 38056 Levico Terme (TN). Tel. +390461 706101 – info@valsugana.info. Website: www.valsugana.info (meertalig). Er zijn brochures in PDF-formaat te downloaden en goede wandelkaarten van het gebied (zie kader). Het bureau organiseert ook wandelingen onder begeleiding, o.a. naar de Lagorai.
Een informatieve Nederlandstalige site is www.valsugana.nl

Fietsen

Er loopt een tachtig kilometer lang fietspad door de vallei, van Caldonazzo naar Bassano del Grappa. Het tracé is vlak, loopt door appelboomgaarden en kleine dorpjes en is goed bewegwijzerd. Bij *Bike Grills* langs het fietspad zijn versnaperingen te krijgen en worden kleine reparaties aan het stalen ros uitgevoerd. Er loopt ook een spoorlijn door het dal en men kan vanuit ieder dorp langs de route terug met de trein.

Bezienswaardigheden

Sinds enkele jaren is een groot deel van de Via Claudia Augusta voorzien van bewegwijzering. Langs de route die door de vallei loopt zijn er vele historische overblijfselen van de originele weg te zien: de Romeinse militaire grenssteen in Tenna waarop de afstand tot Feltre is gegraveerd, de Romeinse sacrofaag in Levico Terme, de grenssteen bij Maso San Desiderio in Novaledo, de torens Quadra en Tonda tussen Novaledo en Marter di Roncegno, en de overblijfselen van vroeger plaveisel in het Park La Cascatella in Castello Tesino. Het pad naar Colle san Ippolito voert over de Romeinse weg. Vanaf Levico of Caldonazzo loopt er een spoorlijn naar Venetië. In ruim twee uur staat u op het Piazza San Marco in de Dogenstad.
Een andere dagexcursie is Verona met het prachtige amfitheater waar in de zomer het bekende operafestival plaatsvindt.

Culinaire tip

De Italiaanse keuken blijft inspireren en na een flinke dag wandelen is het heerlijk om je te laten verwennen met de culinaire hoogstandjes van chef-kok Paolo Betti in het restaurant van het middeleeuwse Castello di Pergine. Ook is er ieder jaar een andere kunstenaar die in en het rondom het kasteel exposeert. Binnen de oude muren van dit kasteel is het heerlijk koel. De verschillende tafels met hun steriele witte tafellakens en vele wijnglazen geven sfeer aan het restaurant. In Italië kun je het beste blijven steken bij de voorgerechten, de verschillende pasta's, de rauwe ham, koude soep of andere varianten op het voorafje. Want vergeleken bij het voorgerecht is het Italiaanse hoofdgerecht nogal saai. Dit bestaat vaak uit alleen maar vlees of vis. Alle pasta wordt vers gemaakt, in de verschillende vormen. Eten in het Castello di Pergine is een feest voor de smaakpupillen.

Kaarten

Tabacco nr. 7 – Val di Fiemme/Catena dei Lagorai/Val di Cembra, 1:50.000
Kompass nr. 5 – Valsugana, 1:50.000
Kompass nr. 626 – Lagorai, 1:25.000

WANDELTIPS

In de reportage worden de volgende tochten beschreven:

- **Wandeling naar de Pizzo di Levico**
  Vanaf Levico Terme via de Kaiser Jägerweg naar de Alto Piano di Vezzena.
  Parkeren bij een restaurant op de Passo di Vezzena op 1400 meter. Wandeling naar 1908 meter in ongeveer 1,5 tot 2 uur.
- **Wandeling naar de Dosso di Costalta**
  Vanaf Levico Terme door de vallei naar Pergine, hier afslaan richting de Valle dei Mocheni.
  Parkeren op de Passo de Redebus op 1450 meter. Tocht via de Malga Cambronco in 2 uur naar het uitzichtpunt van de Dosso di Costalta op 1955 meter hoogte.
- **Wandeling naar de Cima d'Asta of de Alta Via del Granito:**
  Vanuit Levico Terme over de SS47 richting Padova en na 15 minuten afslaan richting Strigno. Bergweg volgen naar Bieno en Pieve Tesino. In Pieve Tesino richting Val Malene in de Tesinovallei. Vervolgens de bordjes volgen naar Camping Malene en daarna naar Cima d'Asta en Malga Sorgazza.
  Parkeren kan bij een klein stuwmeer op 1450 meter hoogte. In 3,5 uur loopt u naar de Rifugio Ottone Brentari op 2473 meter. Op de driedaagse trekking slaapt u de eerste nacht in deze hut (€ 17 per persoon) en de tweede nacht in Malga Caldenave.

Op de website www.valsugana.info kan men wandelbrochures met bijbehorende kaarten downloaden. Een erg overzichtelijke wandelkaart van de Alta via del Granito – naast kaarten van talrijke andere thema-wandelingen – is te vinden via Natuurlijk actief > Wandelingen en trekking > Hoogteweg van Graniet.